Әһмәд Чамил

Республиканын әдәби ичтимаијјәтинә ағыр итки үз верди. Азәрбајчанын көркәмли шаири, 1944-чү илдән Сов.ИКП үзвү Әһмәд Чамил (Әһмәд Сәфәр оглу Чамилов) 1977-ни ил јанвар ајынын 24-дә вәфат етмишдир.

Әһмәд Чамил 1913-чү илдә анадан олмушдур. 1928-ми илдә о, Кәнчәдә Сәмәд Вургун, Мир Чәлал, Микаил Рәсулзадә вә башгаларынын иштирак етдији әдәби бир дәрнәк јаранмышдыр.

1930-чу илдә Әһмәд Чамил В. И. Ленин адына АПИ-нин әдәбијјат факултәсинә гәбул олунмуш, орадан битирдикдән сонра Шамхор рајонунда, Кировабада мүәллимлик етмиш, сонра Кировабад Мүәллимләр Институтунда дərс demишдир. Бөјүк Вәтән мүһарибәсі әрәфәсиндә Әһмәд Чамил Бакыја көчүрүлә јазмыслар үчүн тәнгиднә мәруз галмышдыр. Сонра да «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетинин редакисијасында әдәби ишчи, мәсә'ул катиб вәзифәсиндә ишләмишдир. 1942-чи илин јанварындан 1943-чү илин мајр ајларында о, чәбһә гәзетләринин редакисијасында ишләмишдир. 1943-чү илдә «Гызыл Азәрбајчан» алманахында дәрч едилмишдир. Мүхтәлиф илләрдә онун «Јадигар», «Өскәр гардашларым», «Чан ләнә дејр нагыл дејә», «Сәнинчә әсәрдә јох», «Мәним азад торпағым», «Тәмәл дашлары», «Ләләбә јоллары», «Јаз шәфәгләри», «Шәрләр инчәсәнәти» и. дикәр китаблары Азәрбајчан вә рус дилләриндә нәшр едилмишдир. Әһмәд Чамилин әсәрләри СССР-дә вә харичи өлкәләрин јүз чох хәлгларынын дилләринә тәрчүмә олунмушдур.

1943-чү илдә Бакы дөвләт университетинә тәјинат алмышдыр. О, М. Лермонтов, Н. Некрасов, В. Мајаковски, М. Исаковски, А. Твардовски, С. Маршак, Н. Асејев, А. Сурков, С. Михалков, А. Адалис, Ј. Смелјаков, Т. Шевченко, И. Франко, П. Тычина, М. Рыльски, К. Леонидзе, К. Абашидзе, Н. Бараташвили, А. Сагијан ,Р. Һәмзәтов кими классикләрин вә мүасир шаирләрин, һабеләә бир чох гардаш әдәбијјатларын дилләрә тәрчүмә олунмушдур.

Әһмәд Чамил дүнја әдәбијјатынын инчиси—В. Көтенин «Фауст» поемасынын Азәрбајчан дилинә көзәл тәрчүмәси дә Әһмәд Чамилиндир. О, әсәрин тәрчүмәси үзәриндә узун илләр ишләмишдир.

Әһмәд Чамилин кениш өхучу вә јухарылаәри арасында рәғбәт газанмыш ше'ләри дарын мәзмунуј, јүксәк идејалылығы вә јүксәк мүәллифин мөвгејини әјдын әкс етдирир. Шаир республиканын сәнаје мүәссисәләринин, тикинтиләринин вә сәнәдхалларынын коллективләри илә дајанмыш јарадычылыг әлаләри јаратмыш. Бахы фәһләләринә аид олан нагилләрини, памбыгчыларын вә үзүмчүләрин һүнәрини илһамла тәрәнүм едирди. Шаир мүһүм бејнәлхалг һадисәләрә өз мүнасибәтини фаал сурәтдә бildирирди. Мәшһур Америка коммунисти Анчела Девисә, Вјетнам халгынын мүбаризәсинә һәср едилмиш ше'рләри онун јарадычылығынын бөјүк нәгмәләрдәндир.

Чүнки сәнә кими сәнәткарлара өјрәнмәк, мәс'ул вәзифәләрдә ишләмәк бөјүк тәчрүбә, јүксәк мәдәнијјәт, дүнјагөрүш тәләб едирди. Шаир мүһүм бејнәлхалг һадисәләрә өз мүнасибәтини фаал сурәтдә бildирирди. Мәшһур Америка коммунисти Анчела Девисә, Вјетнам халгынын мүбаризәсинә һәср едилмиш ше'рләри онун јарадычылығынын бөјүк нәгмәләрдәндир.

Бу јахынларда «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетинә «Сәсин гүдрәти» адлы бир мәгаләсі дәрч едилмишдир. Илк Телман әлијәнин јазысында бә'зи мәгаләләр мүәлиндән бәрабәр, өз тәсдигләр дә вар ки, онларда разылашмаг олмаз. Дөгрудур, нәгмә јарадычылығында, ифачылыг сәнәтиндә тәнгид олунасы бә'зи һаллар вар, лакин бу нөгсанлары, сәһвләри, ајры-ајры һалларда өјрәнмәкләрин објектив тәһлил етмәк лазымдыр. Халг тәрәфиндән севилмиш бир мүғәнниә јени дәрәчәдә севилмәк, популјар башда мүғәнниә гаршы гојмаг јолу илә јох.

Мәгаләдә бир сыра мүәллиф дәлләр вар ки, онлар мүәлифин јанлыш гәнаәтләрindән ирәли кәлир. О, биолоҝ, физиоложи факторлара мүхтәлиф сәнәт нөвләрindә факторларда өјрәнилмәлидир.

Мүәллиф јазыр: «...Сәси ичтимаи мүнитин вә әтраф мүһитин инсан сәсиндә кетдији сөјләсә дә, бу онун тәзинсиз сәнәти бәрабәр газандырмыр. Чүнки мүһитдә сәс тәлләри, онларын функсијасы вә мүхтәлиф һүндүрлүкдә, узунлуда сәс чыхармасындан—физиоложи процесдән кедир.

Тәбии олараг бир сүал ортаја чыхыр: бүдбүлләрин чәһ-чәһи, тутуғушунун јаһышмасы һансы сосиал әсаслара дајанмыр?

Мүәлиф о дәрәчәдә өз субјектив мүдәдаларына әсләнмиш олуб телепатијанын да сиррини онда көрүр ки, «јнтабы өз урәјиндә охујан јахмыш додаглары чох кичик һәрәкәтләр едир вә бу һәрәкәтләри мүшаһидә етмәклә онун нә охудуғуну сөјләмәк олар» вә әлавә едир ки, бәзи онда да ГеГ-ә тәмәлјик ки, әәнимизә, телепатијанын сирри бурададыр. Белә бир тәсдиг тәәчүббү догурмаја билмәз. Мә'лумдур ки, телепатија үчүн әјанилик (көрүмлүк) вә мәсафә һеч дә шәрт дејил.

Мәгаләдә мүәлифин сәси көкләмәдән тәкрарлајараг данышаркән јнудур ки, лакин сәсләри тембри, зили, бәмлији, титрәјиш имканлары вә башга хүсусијјәтләри илә мүхтәлиф бөкүнләрә ајрылыр. Бас, баритон, тенор, сопрано, чәһ-чәһи сопрано вә бу кими сәсләрин һәр биринә үјар пајлајырлар, нәғмәләр, романслар јохдурму? Белә фәргләрә етинасызлыг көстәрәндә хоша кәлмәјан һаллар ортаја чыхыр. Тәбии олараг, шәрти дөсәк, бир бөлкүјә мәхсус сәси башга бөлкүјә көкләмәк олмаз. Мәнә инкаран гојан бир дә «Сәсин гүдрәти» мүәллифинин ајрыларынын мүғәнниләримиз вә башгалы фикирләрдир.

Әввәла, ону дејим ки, халг арасында сәнәлин ајрыларын мүғәнниләримизин гаршы гојмаға гојмаг, бириннә тә'рифләјмә, о бириннә инкар етмәк, һәм дә бу сәнәтләрдә өз шәхси зөвгүнү мүсиф сечмәк јахшы дејил. Бә'зи субјективлик нөгсанлары вә, ифачылыг сәнәтиндә өз мүнјм олмајан сөзү (мәтни) динләјичиләрә чатдырмаг чәһәтини мәгаләә мүәлиф бир тамам ајрыдыр. Мүәлиф һаглы олараг Бүлбүл сәнәтинә јүксәк гијмәтләндиріндә, бөјүк сәнәткарын сөзү динләјичиләрә ајдын. Бүтүн м'нә нә ичиндә илә јетирә бөлмәк бачарығынын ајрыча гејд етмәји. Бәјәнмәдији Зејнәб Хан Бәдәлова да Бүлбүл мәктәбинә нечә сәдаг сөјгүнү көрәрди. Јери кәлмишкән, Зејнәб ханыма тутулан бир бөлкүјә да—охумаларынын тәбәссүм васитәсилә көзәәлләшдирәркән өз јерсиз һәрәкәтләрә јол вермәси бә'зи јерләрдә јеји әдәләтсиз һесаб едирәм. Бә'зи бүдбүлү јахшыдан таныјан адамлар, билирик ки, Бүлбүл охујанда, јери кәлдикчә, һәм сәсинә, сәнәтинә, сөзүнә, һәм дә тәбәссүм етмәкдә мәнанын тәрәннүмүнә артырыр.

Бә'зи субјектив һәдләрә сөјләмәкдән әввәл мүәлиф дә нечә олмаса кинолара, Мәркәзи телевизијанын вә рилиндларынын бахырлармы? Итифаг вә дүнја мисјасында танынмыш мүғәнниләрин тәбәссүмләрини, көз-гашларынын, бәдәнләринин һәрәкәтләрини көрмүрләрми?

Лакин елә һөрмәтли мүғәнниләримиз дә вардыр ки, бир нәғмәнин ајры-ајры бәндләринин мүхтәлиф дилдә јазылмасы мүәлиф, мәтндә елә мәгаләләрә раст кәлирсән ки, онларда објектив тәһлил әвәзинә әәвәл мүлаһизәләр даһа артыг јол верилир.

Инди охунан нәғмәләримизин бөјүк чохлуғунда мәтн илә мусиги ујарсызлығы көз табағлыдыр. Мән бәзи нәғмәләрдәки мәзмун чылызлығы, нитим лириканы бир јана, гојурам. Бу хүсуси тәһлил, конкрет фактлара көрә м'насал кәтирмәји тәләб едир. Үмуми, чох јахшымыш, дејмәк олар ки, бир тајда һалдыны алмыш бир чөнтәри дәнишмәз етмәјирәм. Бу да сөзлә мусигинин вүрғу ујарсызлығы, даһа догруусу, нәғмәләрин вүрғу тәрәфләрә, өјләнмәјә, ајрылмасында дејилдир.

Назыр мусигијә јазылмыш бә'зи нәғмәләр истисна едирәм (бәзи нәғмәләрдә мә'на мәнитсизлији дә аз олмур), нәғмәләримизин чохунда мәтнин мәнтиги-тәбии вүрғусунун дозулмасы дејзмәә нәдәдир. Сөзләр, јаз үзадылыр, јә тысадлыдыр, јә гејри-тәбии шәкилдә гырылыр. Мисал кәтирмәјә еһтијач јохдур. Һәр күн радио, телевизија илә верилән, консертләрдә охунан нәғмәләрә гулаг асмаг кифајәтдир.

Бу јерләрдә «азарлыг» сәбәби нәдир? Әлачы нәдәдыр? Чидди бир һал алмыш белә проблемин һәлли илә мәшғул олмаг, бәхтә дејилми? Азәрбајчан Бәстәкарлар Иттифагы, Јазычылар Иттифагы нәдән бу хүсусда инкарчыдыр вә кестәримдир?

Бә'зиләри бу ујарсызлығы «јериндән јеринә дурәнләр нәғмә јасмасы» илә изаһ едирләр. Догрудур, мәзмунсуз, бајағы, мешшан руһлу нәғмәләр, сөз вә сәс гарышығына тез-тез раст кәлирик. Сәнәт вә сәнәткарлығы ујуғлашдырмаг, нәғмә јарадыжылығына тәлә вә јанашмаг, бир сөзлә, истә'дадсыз нәғмәбазлар аз дејил.

Аччаг тәәссүф вә тәәчүббү ки, гејд етмәлијәм ки, тәчрүбәли бәстәкарлар вә шаирләрин јарадатдығы нәғмәләрин чохунда да, бәли, чохунда да бу вүрғу нәрм-мәрчләри, бу ујарсызлыг вар. Көрүнүр, бә'зи гејри-тәбии олан бу ујарсызлыгы, бир нөв, алышмыш кимијә, онун фәргинә вә мәһрумдур. Сәнәткарларымызда, естрада мејданчаларында, радио вә телевизијада белә нәғмәләрин ахыны гарышсында бир јарадычылыг сәдинин јохдуғу бу нәтичәнин чыхармаға һаггы вәрир.

Һәдәнсә, бә'зи мүғәнниләримиз көзәл ифачылыг бачарығы илә кифајәтләнмәјиб һава гошмаг (бәстәкарлыг истә'дады варса, сөзүмүз јох), һәм дә мәтн дүзәлтмәк (әксәр һалда угурсуз) һәвәсинә дүшүрләр. Белә бир јарадычылыг—бәјәнмили бир мисал кәтирмәјә чәтинлик чәкирәм. Ајры-ајры адлы-санлы мүғәнниләримизин бәзә, бә'зи сәнәдә өрнәк ола биләчәк нанлијәти јохдур.

Мәнчә, истә'сналда бир нечә пешә саһиби олмаг принсипини механики олараг ифачылыг сәнәтинә көчүрмәјә еһтијач јохдур.

Мүғәнниләримиздән елә јери дә вар ки, илләрдән бәри јахшы ифачылыг мәдәнијјәтинә малик олмуш сәс, сәвилән, өзәрләнән ајры-ајры нәғмәләрдә «сөз чәрпиләјсә» ајрылырлар. Бу нәғмәләр јенә «дон» кејдләрдә, ни бәстәкар һәмчинин сәнәдиндә бildији «Үчтелли дурна» нәғмәсиндә: «Елләринин дашы тәпә, јағышы јаја сапа-сәпә, ојадыдмы өпә өпә...» сөзләрини «ојадырам сәв-сәв» шәкилдә ојуј ујар. Кејф ки контекстә чох тәбии олан «өпмәк» сөзү динләјичиләрә јахшы тә'сир етмәз.

Бүкүнү (мүасир) нәғмә ифачылығында ајры-ајры халгларын нәғмә јарадычылығындан кениш истифадә етмәк, нәғмәләри јарадыларкән бә'зи јерләрдә, даһа да тәрчүмәдә өјрә етмәкдә мүғәнниләри һәм репертуарларына әәнкилдәндирир, һәм халглар арасында мәдәнијјәтләрдә инкишафына јол мәһәт дүрлар.

Белә мүғәнниләрин сәмәрәләри јахшы нәтичәдә, мәсәлә кәт десәк, Азәрбајчан динләјичиләрин әәнкин рус опесијасы, нәғмә, јарадычылығы вә ифачылығы, Бакы, Тбилисиә, Јерәван вә дүнја мисјасында тәбәссүм едирәм. Бә'зи бүдбүлү јахшыдан таныјан адамлар, билирик ки, Бүлбүл охујанда, јери кәлдикчә, һәм сөзүнә, сәсинә, сәнәтинә, һәм дә тәбәссүм етмәкдә мәнанын тәрәннүмүнә артырыр.

Белә субјектив һәдләрә сөјләмәздән әввәл мүәлиф дә нечә олмаса кинолара, Мәркәзи телевизијанын вә рилиндларынын бахырлармы? Итифаг вә дүнја мисјасынын танынмыш мүғәнниләрин тәбәссүмләрини, көз-гашларынын, бәдәнләринин һәрәкәтләрини көрмүрләрми?

Рәсул РЗА

Дузу-дуз, әрини-әри...

ШАИР СӨЗҮ

Бүкүнлү нәғмә јарадычылығы, ифачылыг бачарығы нәгтиндә һәм јахшы, һәм дүнја чох јанышыг вәзијјәт. Нәғмәләрдә, ифачылыг сәнәтиндә бүтүн сәтәнк вә јахшы әсәрләр дејилдир. Инди охунан нәғмәләримизин бөјүк чохлуғунда мәтн илә мусиги ујарсызлығы көз табағлыдыр. Мән бәзи нәғмәләрдәки мәзмун чылызлығы, нитим лириканы бир јана, гојурам. Бу хүсуси тәһлил, конкрет фактлара көрә м'насал кәтирмәји тәләб едир. Үмуми, чох јахшымыш, дејмәк олар ки, бир тајда һалдыны алмыш бир чөнтәри дәнишмәз етмәјирәм. Бу да сөзлә мусигинин вүрғу ујарсызлығы, даһа догруусу, нәғмәләрин вүрғу тәрәфләрә, өјләнмәјә ајрылмасында дејилдир.

Бә'зи јерләрдә ујарсызлығы «јериндән јеринә дурәнләр нәғмә јасмасы» илә изаһ едирләр. Догрудур, мәзмунсуз, бајағы, мешшан руһлу нәғмәләр, сөз вә сәс гарышығына тез-тез раст кәлирик. Сәнәт вә сәнәткарлығы ујуғлашдырмаг, нәғмә јарадычылығына тәлә вә јанашмаг, бир сөзлә, истә'дадсыз нәғмәбазлар аз дејил.

Аччаг тәәссүф вә тәәчүббү ки, гејд етмәлијәм ки, тәчрүбәли бәстәкарлар вә шаирләрин јарадатдығы нәғмәләрин чохунда да, бәли, чохунда да бу вүрғу нәрм-мәрчләри, бу ујарсызлыг вар. Көрүнүр, бә'зи гејри-тәбии олан бу ујарсызлыгы, бир нөв, алышмыш кимијә, онун фәргинә вә мәһрумдур. Сәнәткарларымызда, естрада мејданчаларында, радио вә телевизијада белә нәғмәләрин ахыны гарышсында бир јарадычылыг сәдинин јохдуғу бу нәтичәнин чыхармаға һаггы вәрир.

Һәдәнсә, бә'зи мүғәнниләримиз көзәл ифачылыг бачарығы илә кифајәтләнмәјиб һава гошмаг (бәстәкарлыг истә'дады варса, сөзүмүз јох), һәм дә мәтн дүзәлтмәк (әксәр һалда угурсуз) һәвәсинә дүшүрләр. Белә бир јарадычылыг—бәјәнмили бир мисал кәтирмәјә чәтинлик чәкирәм. Ајры-ајры адлы-санлы мүғәнниләримизин бәзә, бә'зи саһәдә өрнәк ола биләчәк нанлијәти јохдур.

Мәнчә, истә'сналда бир нечә пешә саһиби олмаг принсипини механики олараг ифачылыг сәнәтинә көчүрмәјә еһтијач јохдур.

Мүғәнниләримиздән елә јери дә вар ки, илләрдән бәри јахшы ифачылыг мәдәнијјәтинә малик олмуш сәс, сәвилән, өзәрләнән ајры-ајры нәғмәләрдә «сөз чәрпиләјсә» ајрылырлар. Бу нәғмәләр јенә «дон» кејдләрдә, ни бәстәкар һәмчинин сәнәдиндә бildији «Үчтелли дурна» нәғмәсиндә: «Елләринин дашы тәпә, јағышы јаја сапа-сәпә, ојадыдмы өпә өпә...» сөзләрини «ојадырам сәв-сәв» шәкилдә ојуј ујар. Кејф ки контекстә чох тәбии олан «өпмәк» сөзү динләјичиләрә јахшы тә'сир етмәз.

Бүкүнү (мүасир) нәғмә ифачылығында ајры-ајры халгларын нәғмә јарадычылығындан кениш истифадә етмәк, нәғмәләри јарадыларкән даһа да тәрчүмәдә өјрә етмәкдә мүғәнниләри һәм репертуарларына әәнкилдәндирир, һәм халглар арасында мәдәнијјәтләрдә инкишафына јол мәһәт дүрлар.

Белә мүғәнниләрин сәмәрәләри јахшы нәтичәдә, мәсәлә кәт десәк, Азәрбајчан динләјичиләрин әәнкин рус опесијасы, нәғмә, јарадычылығы вә ифачылығы, Бакы, Тбилисиә, Јерәван вә дүнја мисјасында тәбәссүм едирәм. Бә'зи бүдбүлү јахшыдан таныјан адамлар, билирик ки, Бүлбүл охујанда, јери кәлдикчә, һәм сөзүнә, сәсинә, сәнәтинә, һәм дә тәбәссүм етмәкдә мәнанын тәрәннүмүнә артырыр.

Белә субјектив һәдләрә сөјләмәздән әввәл мүәлиф дә нечә олмаса кинолара, Мәркәзи телевизијанын вә рилиндларынын бахырлармы? Итифаг вә дүнја мисјасынын танынмыш мүғәнниләрин тәбәссүмләрини, көз-гашларынын, бәдәнләринин һәрәкәтләрини көрмүрләрми?

Рәсул РЗА

Өлүм сөзү сәнә јаддыр

Тәәссүф, мин тәәссүф ки, поезијамызын истә'дадлы, гүдрәтли сәнәткарларындан бири илә видаллашырыг. Видаллашырыг о шаирлә ки, өзүнүн мәһәббәтини, сәадәтини бөјүк инсанлары Өктјабрын Сәсини јүксәлдә көрмүшдүр; онун фүтүһатыны сонсуз һәвәслә, мәһәббәт долу үрәкләрә тәрәнүм етмишди. Биз сон дәфә сәнәт әли гәламдан ајрылмајан, ше'рләринин һәрарәти, тәрәвәти әзәлдән Әһмәд Чамилимизлә видаллашырыг. Үзүн илләр бөјү инсанлар, фидакар, әәјмулу, өзүнә гаршы тәләбкар Әһмәд Чамил бөјүк сөвәт поезијасы салнамәмизин сәнифәләрини ше'рләри илә зәнкинләшдирәрәк бу күн чисмән биздән ајрылыр.

Әһмәд Чамил һәјата, ше'р әләминә өз үчүн, өмүр ујдуғу, өзүнә гаршы тәләбкар Әһмәд Чамил бөјүк сөвәт поезијасы салнамәмизин сәнифәләрини ше'рләри илә зәнкинләшдирәрәк бу күн чисмән биздән ајрылыр.

Әһмәд Чамил һәјата, ше'р әләминә өз үчүн, өмүр ујдуғу, өзүнә гаршы тәләбкар Әһмәд Чамил бөјүк сөвәт поезијасы салнамәмизин сәнифәләрини ше'рләри илә зәнкинләшдирәрәк бу күн чисмән биздән ајрылыр.

Әһмәд Чамил 1913-чү илдә анадан олмушдур. 1928-ми илдә о, Кәнчәдә Сәмәд Вургун, Мир Чәлал, Микаил Рәсулзадә вә башгаларынын иштирак етдији әдәби бир дәрнәк јаранмышдыр.

1930-чу илдә Әһмәд Чамил В. И. Ленин адына АПИ-нин әдәбијјат факултәсинә гәбул олунмуш, орадан битирдикдән сонра Шамхор рајонунда, Кировабада мүәллимлик етмиш, сонра Кировабад Мүәллимләр Институтунда дərс demишдир. Бөјүк Вәтән мүһарибәсі әрәфәсиндә Әһмәд Чамил Бакыја көчүрә јазмыслар үчүн тәнгиднә мәруз галмышдыр. Сонра да «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетинин редакисијасында әдәби ишчи, мәсә'ул катиб вәзифәсиндә ишләмишдир. 1942-чи илин јанварындан 1943-чү илин мајр ајларында о, чәбһә гәзетләринин редакисијасында ишләмишдир. 1943-чү илдә «Гызыл Азәрбајчан» алманахында дәрч едилмишдир. Мүхтәлиф илләрдә онун «Јадигар», «Өскәр гардашларым», «Чан ләнә дејр нагыл дејә», «Сәнинчә әсәрдә јох», «Мәним азад торпағым», «Тәмәл дашлары», «Ләләбә јоллары», «Јаз шәфәгләри», «Шәрләр инчәсәнәти» и. дикәр китаблары Азәрбајчан вә рус дилләриндә нәшр едилмишдир. Әһмәд Чамилин әсәрләри СССР-дә вә харичи өлкәләрин јүз чох хәлгларынын дилләринә тәрчүмә олунмушдур.

Әһмәд Чамил бөјүк вәтәнсәвәр шаирдир. О, М. Лермонтов, Н. Некрасов, В. Мајаковски, М. Исаковски, А. Твардовски, С. Маршак, Н. Асејев, А. Сурков, С. Михалков, А. Адалис, Ј. Смелјаков, Т. Шевченко, И. Франко, П. Тычина, М. Рыльски, К. Леонидзе, К. Абашидзе, Н. Бараташвили, А. Сагијан ,Р. Һәмзәтов кими классикләрин вә мүасир шаирләрин, һабеләә бир чох гардаш әдәбијјатларын дилләрә тәрчүмә олунмасында ајрыча јер тутмушдур.

Бу јахынларда «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетинә «Сәсин гүдрәти» адлы бир мәгаләсі дәрч едилмишдир. Илк Телман әлијәнин јазысында бә'зи мәгаләләр мүәлиндән бәрабәр, өз тәсдигләр дә вар ки, онларда разылашмаг олмаз. Дөгрудур, нәғмә јарадычылығында, ифачылыг сәнәтиндә тәнгид олунасы бә'зи һаллар вар, лакин бу нөгсанлары, сәһвләри, ајры-ајры һалларда өјрәнмәкләрин објектив тәһлил етмәк лазымдыр. Халг тәрәфиндән севилмиш бир мүғәнниә јени дәрәчәдә севилмәк, популјар башда мүғәнниә гаршы гојмаг јолу илә јох.

Мәгаләдә бир сыра мүәлиф дәлләр вар ки, онлар мүәлифин јанлыш гәнаәтләриндән ирәли кәлир. О, биолоҝ, физиоложи факторлара мүхтәлиф сәнәт нөвләрindә факторларда өјрәнилмәлидир.

Мүәлиф јазыр: «...Сәси ичтимаи мүнитин вә әтраф мүһитин инсан сәсиндә кетдији сөјләсә дә, бу онун тәзинсиз сәнәти бәрабәр газандырмыр. Чүнки мүһитдә сәс тәлләри, онларын функсијасы вә мүхтәлиф һүндүрлүкдә, узунлуда сәс чыхармасындан—физиоложи процесдән кедир.

Тәбии олараг бир сүал ортаја чыхыр: бүдбүлләрин чәһ-чәһи, тутуғушунун јаһышмасы һансы сосиал әсаслара дајанмыр?

Мүәлиф о дәрәчәдә өз субјектив мүдәдаларына әсләнмиш олуб телепатијанын да сиррини онда көрүр ки, «јнтабы өз урәјиндә охујан јахмыш додаглары чох кичик һәрәкәтләр едир вә бу һәрәкәтләри мүшаһидә етмәклә онун нә охудуғуну сөјләмәк олар» вә әлавә едир ки, даһа да ону да гејд етмәлијик ки, әәнимизә, телепатијанын сирри бурададыр. Белә бир тәсдиг тәәчүббү догурмаја билмәз. Мә'лумдур ки, телепатија үчүн әјанилик (көрүмлүк) вә мәсафә һеч дә шәрт дејил.

Мәгаләдә мүәлифин сәси көкләмәдән тәкрарлајараг данышаркән јнудур ки, лакин сәсләри тембри, зили, бәмлији, титрәјиш имканлары вә башга хүсусијјәтләри илә мүхтәлиф бөкүнләрә ајрылыр. Бас, баритон, тенор, сопрано, чәһ-чәһи сопрано вә бу кими сәсләрин һәр биринә үјар пајлајырлар, нәғмәләр, романслар јохдурму? Белә фәргләрә етинасызлыг көстәрәндә хоша кәлмәјан һаллар ортаја чыхыр. Тәбии олараг, шәрти дөсәк, бир бөлкүјә мәхсус сәси башга бөлкүјә көкләмәк олмаз. Мәнә инкаран гојан бир дә «Сәсин гүдрәти» мүәлиндинин ајрыларынын мүғәнниләримиз вә башгалы фикирләрдир.

Әввәла, ону дејим ки, халг арасында сәнәлин ајрыларын мүғәнниләримизин гаршы гојмаға гојмаг, бириннә тә'рифләјмә, о бириннә инкар етмәк, һәм дә бу сәнәтләрдә өз шәхси зөвгүнү мүсиф сечмәк јахшы дејил. Бә'зи субјективлик нөгсанлары вә, ифачылыг сәнәтиндә өз мүнјм олмајан сөзү (мәтни) динләјичиләрә чатдырмаг чәһәтини мәгаләә мүәлиф бир тамам ајрыдыр. Мүәлиф һаглы олараг Бүлбүл сәнәтинә јүксәк гијмәтләндиріндә, бөјүк сәнәткарын сөзү динләјичиләрә ајдын. Бүтүн м'нә нә ичиндә илә јетирә бөлмәк бачарығынын ајрыча гејд етмәји. Бәјәнмәдији Зејнәб Хан Бәдәлова да Бүлбүл мәктәбинә нечә сәдаг сөјгүнү көрәрди. Јери кәлмишкән, Зејнәб ханыма тутулан бир бөлкүјә да—охумаларынын тәбәссүм васитәсилә көзәәлләшдирәркән өз јерсиз һәрәкәтләрә јол вермәси бә'зи јерләрдә јеји әдәләтсиз һесаб едирәм. Бә'зи бүдбүлү јахшыдан таныјан адамлар, билирик ки, Бүлбүл охујанда, јери кәлдикчә, һәм сөзүнә, сәсинә, сәнәтинә, һәм дә тәбәссүм етмәкдә мәнанын тәрәннүмүнә артырыр.

Белә субјектив һәдләрә сөјләмәздән әввәл мүәлиф дә нечә олмаса кинолара, Мәркәзи телевизијанын вә рилиндларынын бахырлармы? Итифаг вә дүнја мисјасынын танынмыш мүғәнниләрин тәбәссүмләрини, көз-гашларынын, бәдәнләринин һәрәкәтләрини көрмүрләрми?

Рәсул РЗА

Вәтәндаш-шаир

Тәәнидир... Јахшы адам, дост һагтында ағыр итки күнләриндә данышмаг чох тәтгиндир. Хүсусән өзүндән өнчә, өз көзләрин өнүндә јаша-јаша јетишмиш, адлы-санлы сәнәткар кими таныјмышсан бир дост һагтында...

1927—1928-чи илләр. Кәнчә... Мүәлимләр институтунда ајдарлыг дөврүдү... «Гызыл Кәнчә» редакисијасы... Бура јашлы мүәлимләрдә јанашы кәнчләр дә кәлир. Сәдә-чә әдәбијјата мараглананлар да вар, ирәли илк ше'р вә һекајәләрини кәтирәнләр дә... Дөрүнч рәфәгәр кими нәзм вә чох мараглыдырсан бир нечә кәнч варды: Сәмәд Вургун, Мир Чәлал, Чәфәр Хәндан, бир дә Әһмәд Чамил...

Мүәлиф-бәстәкарларимиз — мүәллим-шаирләр мүнасибәти кими башлаја да, јаја бир гиймәтчох олмадығындан, тезликлә достлашдыг.

Әһмәдин илк ше'рләриндә әсил истә'дад, дәвранышында, рефтарында исә сон дә-рәчә тәвазөкарлыг, бә'зи гыз утанчаглығы варды. Ше'рләрини утана-утана оху-јурду. Јолдашларынын мүлаһизәләрини, тәкјидләрини дилә-јирди, кәскин е'тираз етмирдисә дә, бә'зи итаәткар шакирдләр кими, һәр мүлаһизә-ји «бәли-бәли» дә дејирди. Адәтән, бу јашда кәнчләрә хас олан ашары чошгунлуғу, һиссијләта ганыл-маг, күскүлүк дә она јад иди. Санки он бешә-он алты јашлы јенијетмә дејил, јетишмиш, пухтәлашмиш бир әдәбди.

Өз фикрини, инамыны сө-јләмәкдә да олса, мөһкәм инамла дејирди, бә'зиндә мүлаһизәләри исә тәшәккүрлә гә-бул едирди. Јолдашларынын јазмалары вә ашарында да аз-аз, амма тутарлы мүлаһизәләр сөјләјирди...

Әһмәдин һәлә илк аддым-ларындан мушаһидә олунан истә'дады, өз тәвазөкарлығы, өз јашы, дөврүнүн, принсипинин, ниссијјатынын, е'тиранынын, ашарынын, һәр мүлаһиз-әсинә гаршы гојмаг, күскүлүк дә она јад иди. Санки он бешә-он алты јашлы јенијетмә дејил, јетишмиш, пухтәлашмиш бир әдәбди.

Өз фикрини, инамыны сө-јләмәкдә да олса, мөһкәм инамла дејирди, бә'зиндә мүлаһизәләри исә тәшәккүрлә гә-бул едирди. Јолдашларынын јазмалары вә ашарында да аз-аз, амма тутарлы мүлаһизәләр сөјләјирди...

Бәјүк ше'р јазмаг, ејни заманда, бөјүк мәс'ул вәзифә ичрасында бә'зи ашарлар